

2. Domingos, P. (2018). The Master Algorithm: How the Quest for the Ultimate Learning Machine Will Remake Our World. Basic Books. ISBN: 978-0465094271

3. Ісаков Р. І., Герасименко Л. О. (2024). Кейс-метод як інноваційна методика навчання у процесі професійної підготовки фахівців зі спеціальності «медична психологія». Збірник тез доповідей IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка». Полтава : ПНПУ. С. 588-589

4. Симоненко, С. П. (2020). Українська цифрова освіта в умовах цифрової трансформації суспільства: вибір стратегії розвитку. Гілея : науковий вісник. С. 374–377. URL : <http://gileya.org/download.php?id=221>

5. Чайкіна Н. О. (2025). Виклики та можливості використання інструментів штучного інтелекту у професійній підготовці майбутніх психологів. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка. С. 498-501

АВТОРИТЕТ І ЛІДЕРСТВО СТАРШОГО ОФЦЕРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДОТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ СЕРЕД КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Чернов А.А.

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка
chernovpsychologist@gmail.com*

Атаманчук Н.М.

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка,
nina.atamanchuk@gmail.com*

Заїка В.М.

*Полтавський інститут економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»*

zaika_vitaliy@ukr.net

Єрмоленко О.В.

*Полтавський інститут економіки і права
ЗВО «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»*

Навчання майбутнього професійного військового базується на загальних засадах військової педагогіки та враховує закономірності вікового розвитку людини, особистісних якостей та професійної майстерності. Формування як загальних, так і специфічних військових компетенцій курсанта включає в себе фізичну та психологічну готовність до дій в екстремальних ситуаціях [4]. Загальна військова підготовка полягає у здатності діяти в умовах стресу за заздалегідь виробленими алгоритмами, а ось дії в позаштатній ситуації потребують творчості та винахідливості. «Муштра» як метод формування навичок для професійного військового в сучасних реаліях має вторинне значення. На перший план виходить здатність оцінювати оперативну ситуацію, застосовувати творчий підхід, ініціативу та швидко адаптуватися до змінних умов бойового середовища. Сучасна війна характеризується високою динамічністю, використанням новітніх технологій і необхідністю ухвалювати рішення в умовах невизначеності.

Саме тому ключовими компетенціями військовослужбовців стають критичне мислення, ситуаційний аналіз та ініціативність. Гнучкість у прийнятті рішень і здатність діяти автономно, не очікуючи детальних наказів, є важливими складовими ефективного ведення бойових дій [5].

Разом з тим дисципліна та дотримання стандартів залишаються основою підготовки військових. Вони забезпечують злагодженість дій підрозділів та

ефективну взаємодію в бойових умовах. Однак сучасний підхід до військової підготовки передбачає не лише механічне виконання наказів, а й розуміння їхнього змісту та можливість адаптації до нестандартних ситуацій. Отже, військова підготовка сьогодні – це поєднання чітких алгоритмів дій у типових ситуаціях із розвитком креативного мислення та ініціативності для ефективного реагування на виклики сучасного бою [3].

Прикладом саморегуляції та ефективних дій у екстремальних ситуаціях є офіцер курсу. У вихованні особистості військового важливим є власний приклад командира. Психологічно цей приклад впливає на курсанта через механізм наслідування. Такі психологічні феномени, як лідерство, авторитет, повага та цінності, служать профілактикою девіантної поведінки та вживання психоактивних речовин серед підлеглих. Нижче ми розглянемо теоретичну модель, що відображає лінійну залежність: чим вищий авторитет офіцера курсу, тим менше дисциплінарних правопорушень серед підлеглих. Матеріал, що подається, є узагальненням досвіду служби у військових частинах, що виконують функцію навчального центру.

Виховання та навчання через власний приклад є давно відомим фактом у педагогіці. Механізм наслідування, що в психології отримав назву операційно-модульної поведінки, був введений канадським психологом українського походження А. Бандурою. Це здається очевидним, але було сформульовано у філософських термінах: якщо вчитель має авторитет серед учнів, останні дотримуються дисципліни та виконують завдання [1]. Така теза є справедливою для середньої освіти, і в педагогічних вишах навчають формуванню авторитету серед учнів. У військових навчальних частинах до формули "авторитет плюс повага" додається цінність військової служби, яку усвідомлюють усі учасники навчального процесу. Цінність військової служби, розуміється як служіння і захист свого народу, має абстрактний характер, що дозволяє кожному визначати для себе критерії реалізації цієї цінності. Таким чином, курсант, взаємодіючи з офіцером курсу, бачить у ньому критерій справедливості та приклад для

наслідування. Якщо поведінка командира відповідає очікуванням курсанта щодо цінностей, останній дотримується дисципліни та долає труднощі служби. Таку взаємозалежність можна описати математичною функцією з прямим зв'язком: чим більше авторитету у командира, тим вища дисципліна серед підлеглих.

Розглянемо зворотню ситуацію, коли командир не відповідає очікуванням курсанта щодо реалізації загальновійськових цінностей, зокрема захисту свого народу та Батьківщини. У цьому випадку зв'язок між повагою та дисципліною має зворотній характер: чим менша повага, тим гірша дисципліна.

Незважаючи на те, що ми описували умовні лінійні залежності, реальна ситуація на практиці набагато складніша. Виявлення кореляційного зв'язку між авторитетом і дисципліною є складною задачею, оскільки часто на психологічні феномени впливає не один фактор, а їх сукупність. Наприклад, особистісні риси курсанта, його індивідуальні ціннісні орієнтації, мотивація вступу до навчального закладу та вікові особливості не враховувались у лінійних моделях, але можуть суттєво вплинути на поведінку курсанта.

У контексті дисципліни, як сукупності дій за військовим статутом, важливо, щоб ці дії мали мотивацію, а саме афективний компонент. Проблеми афекту у військовій службі можна вирішити через ціннісні орієнтації та соціальні установки. У цій моделі важливими є три компоненти: когнітивний, афективний та поведінковий. Отже, курсант або дотримується дисципліни, або ні, але саме соціальна установка, що включає ставлення до командира, відкриває перспективу для застосування теорій соціальної психології у військовій педагогіці.

Таким чином, **авторитет і лідерство старшого офіцера є основою для формування військової дисципліни [2; 6]**. Старший офіцер, як носій військових цінностей і принципів, є ключовим фактором, який визначає рівень дисципліни серед курсантів. Його здатність бути авторитетом та лідером в очах підлеглих сприяє формуванню у курсантів високого рівня відповідальності та взаємоповаги до норм і вимог військової служби. Авторитет офіцера значною мірою базується на його особистих якостях: професіоналізмі, моральних принципах і здатності

ефективно вирішувати складні ситуації. Курсанти часто наслідують поведінку своїх командирів, що робить приклад офіцера важливим інструментом у вихованні молодих військових. Високий рівень довіри до старшого офіцера забезпечує більш ефективне виконання дисциплінарних вимог.

Встановлено прямий взаємозв'язок між рівнем авторитету старшого офіцера і рівнем дисципліни серед курсантів. Чим вищий авторитет офіцера, тим більша ймовірність, що курсанти будуть дотримуватись вимог військового статуту, виконувати накази та діяти відповідально. Лідерство старшого офіцера сприяє профілактиці девіантної поведінки серед курсантів, включаючи вживання психоактивних речовин і порушення дисципліни. Відсутність ефективного лідерства може призвести до ослаблення морально-психологічного клімату в підрозділі, що в свою чергу може погіршити рівень дисципліни. Для забезпечення ефективної військової дисципліни важливо розвивати не тільки професійні знання, але й лідерські якості старших офіцерів. Підвищення їхнього авторитету через постійне самовдосконалення, професіоналізм і моральну стійкість сприятиме підвищенню рівня дисципліни серед курсантів і покращенню їхніх навчальних досягнень.

Отже, авторитет і лідерство старшого офіцера є важливими складовими дисциплінованості курсантів військових закладів освіти. Вони впливають на формування не тільки професійних якостей, а й морально-психологічних засад, які є основою ефективного виконання військових обов'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заїка В., Басенко Р. Особливості мотивації педагогічної діяльності як чинник становлення особистості в освітньому інноваційному середовищі. *Імідж сучасного педагога*. № 2 (203). 2022. С. 30 – 35. doi: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2\(203\)-30-35](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-2(203)-30-35)
2. Кокун О.М. Психологічна структура лідерських якостей майбутнього офіцера. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 4 (29). С. 170 – 174.

3. Основи військової психології : навч. посіб. / Г. В. Бондарев, П. П. Круть ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 272 с.
4. Психологічна стійкість воїна: підручник для військ. психол. / Зорян Комар; Посольство Великої Британії в Україні. Київ, 2017. 185 с.
5. Психологія управління військами : підручник ; вид. 2-ге, перероб. та допов. / [В. І. Осьодло, О. П. Ковальчук, Д. П. Лисенко та ін.] ; за заг. ред. В. В. Стасюка. Київ : НУОУ, 2024. 532 с.
6. Чернов А.А., Заїка В.М., Лебедев В.А., Дерябіна Н.В., Чикуров Д.О. Психологічні особливості розвитку лідерських якостей майбутніх менеджерів. *The 13th International scientific and practical conference “Cultural and artistic processes in the context of the European scientific space”* (November 26 – 29, 2024) Valencia, Spain. International Science Group. 2024. С. 274 – 280.

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ФАКТОР ПОДОЛАННЯ СТРЕСУ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Чернова В. К.

Викладач кафедри української мови, психології та педагогіки

Харківський національний медичний університет, Україна

vk.chernova@kntmu.edu.ua

Актуальність дослідження життєстійкості як психологічного чинника подолання стресу в екстремальних умовах обумовлюється зростанням масштабів соціальних, екологічних, техногенних та воєнних криз, що формують сучасний контекст життєдіяльності індивіда. У ХХІ столітті людина все частіше опиняється в ситуаціях високої психологічної напруги, нестабільності та невизначеності, які можуть провокувати глибокі емоційні порушення, дезадаптацію та руйнування особистісного благополуччя. Особливо гостро ця проблема постала у зв'язку з пандемією COVID-19, повномасштабною війною в Україні, а також глобальними змінами в системі цінностей та життєвих орієнтирів. У таких умовах актуалізується потреба в дослідженні особистісних ресурсів, які сприяють